

Institut za uporedno pravo

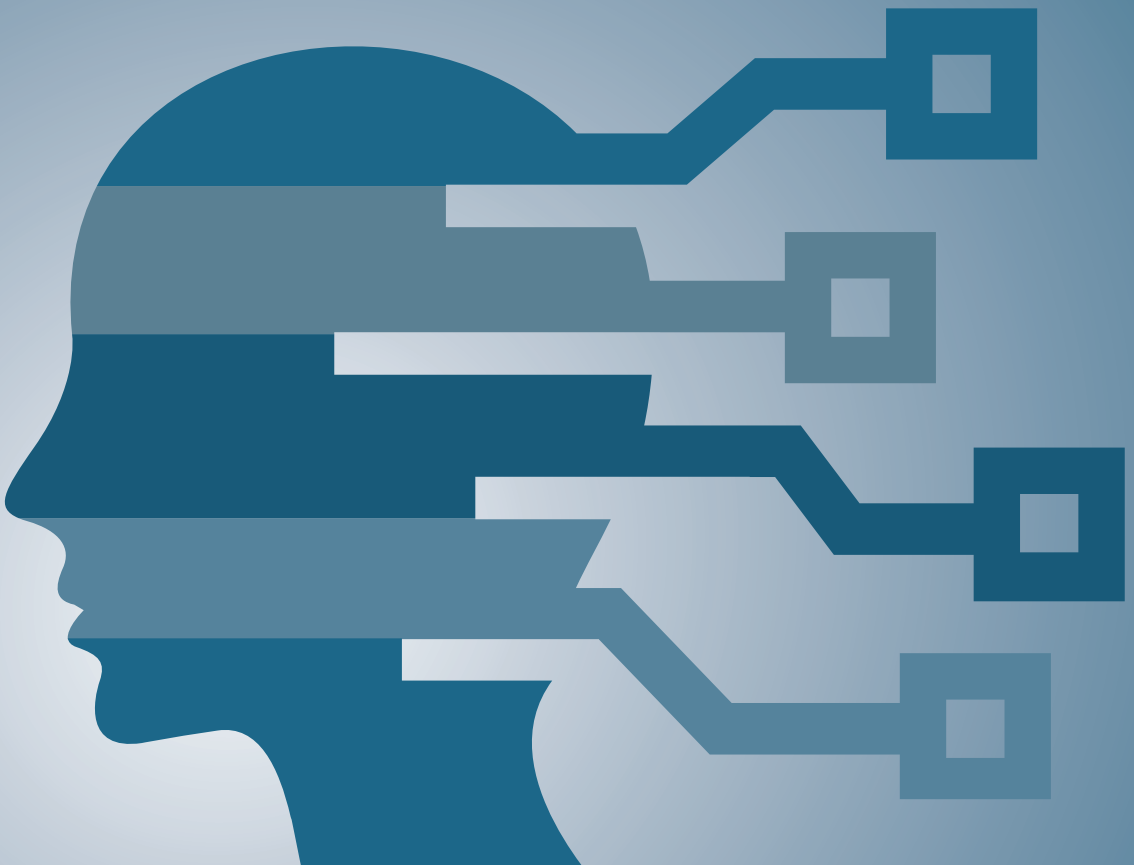

Српска академија наука и уметности
Аудиовизуелни архив и дигитални центар
САНУ

Приредио / Edited by: Драган Прља

ПРАВНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

ПРАВНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

ПРАВНИ АСПЕКТИ
ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS
OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

Изавачи

Институт за упоредно право, Београд
Српска академија наука и уметности
Аудиовизуелни архив и
дигитални центар САНУ

Published by

Institute of Comparative Law, Belgrade
Serbian Academy of Sciences and Arts
Audiovisual Archive and Center for
Digitization of SASA

За издаваче

Владимир Чоловић
Радослав Зеленовић

For the Publishers

Vladimir Čolović
Radoslav Zelenović

Рецензенти

Проф. др Стеван Лилић
Проф. Иоана Васиу
Проф. др Митар Лутовац

Reviewed by

Prof. dr Stevan Lilić
Prof. Ioana Vasiu Ph. D.
Prof. dr Mitar Lutovac

Лектура и коректура

Невенка Жалац

Proofreading

Nevenka Žalac

Тираж

500

Copies

500

ISBN 978-86-80186-24-5 (ИУП)
ISBN 978-86-7025-745-0 (САНУ)

ISBN 978-86-80186-24-5 (ICL)
ISBN 978-86-7025-745-0 (SASA)

Припрема и шtamпа

Досије студио, Београд

Prepress and Printing

Dosije studio, Belgrade

ПРАВНИ АСПЕКТИ
ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS
OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

Приредио / Edited by
Драган Прља

Београд, 2017

Издавање ове књиге и одржавање научног скупа финансијски су помогли
Српска академија наука и уметности
Аудиовизуелни архив и дигитални центар САНУ
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

© Институт за упоредно право, 2017.

Сва права задржана. Ниједан део ове књиге не може бити репродукован, преснимаван или преношен било којим средством – електронским, механичким, копирањем, снимањем, или на било који други начин без претходне сагласности аутора и издавача.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР/FOREWORD	7
<i>Марио Рељановић, Драјан Прља</i>	
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ – НОРМАТИВНИ АСПЕКТИ / DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE IN THE REPUBLIC OF SERBIA – NORMATIVE ASPECTS	9
<i>Ана Бајрићевић</i>	
ПРАВНИ ОКВИРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ: МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ И СТАЊЕ У СРБИЈИ / LEGAL FRAMEWORKS FOR DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE: INTERNATIONAL STANDARDS AND CONDITIONS IN SERBIA.....	23
<i>Дражен Церовић</i>	
ПРАВНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ У ЦРНОЈ ГОРИ / LEGAL ASPECTS OF DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE IN MONTENEGRO.....	35
<i>Андреј Дилићенски</i>	
СУДСКИ СЛУЧАЈЕВИ ВЕЗАНИ ЗА ДИГИТАЛИЗАЦИЈУ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ И ЊЕНА ДОСТУПНОСТ У САЈБЕР ПРОСТОРУ / COURT CASES RELATED TO THE DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE AND ITS AVAILABILITY IN CYBERSPACE	55
<i>Јелена Косић, Милош Сјанић</i>	
НАДЛЕЖНОСТИ У ПОСТУПКУ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА – УПОРЕДНОПРАВНА ИСКУСТВА / COMPETENCES OF STATE AUTHORITIES DURING CULTURAL HERITAGE'S DIGITISATION PROCEDURE – EXPERIENCES FROM THE COMPARATIVE LAW.....	69
<i>Гордана Гасми, Вања Кораћ, Сања Прља</i>	
ЕВРОПСКА УНИЈА И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ / EUROPEAN UNION AND DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE	83
<i>Драјан Јовашевић</i>	
ЗАШТИТА БЕЗБЕДНОСТИ ДИГИТАЛНИХ БАЗА ПОДАТАКА О КУЛТУРНОЈ БАШТИНИ СРБИЈЕ / SECURITY PROTECTION OF THE DIGITAL DATABASES OF CULTURAL HERITAGE OF THE REPUBLIC OF SERBIA.....	93

<i>Иза Разија Мешевих</i>	
АУТОРСКОПРАВНИ И ПРАКТИЧНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ / COPYRIGHT ISSUES AND PRACTICAL ASPECTS REGARDING DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE.....	111
<i>Миодраг Савових, Данило Рончевих</i>	
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ИЗМЕЂУ ЗАШТИТЕ АУТОРСКОГ ПРАВА И ПРАВА КОРИШЋЕЊА КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ / DIGITISATION BETWEEN THE PROTECTION OF COPYRIGHT AND THE RIGHT TO USE CULTURAL HERITAGE.....	131
<i>Нашаша Мрвић Пејрових, Владимир Чолових</i>	
УПРАВЉАЊЕ КОЛЕКТИВНИМ ПРАВИМА И ДИГИТАЛИЗОВАНА КУЛТУРНА БАШТИНА / COLLECTIVE RIGHTS MANAGEMENT AND DIGITALIZED CULTURAL HERITAGE	147
<i>Катица Томић</i>	
ПРОБЛЕМ ОДГОВОРНОСТИ У ПРОЦЕСУ АУТЕНТИФИКАЦИЈЕ УМЈЕТНИЧКОГ ДЈЕЛА, ТРАНСПАРЕНТНОСТ И BLOCKCHAIN ТЕХНОЛОГИЈА / THE PROBLEM OF LIABILITY IN THE AUTHENTICATION OF ARTWORKS, TRANSPARENCY AND BLOCKCHAIN TECHNOLOGY	157
<i>Никола Паунових</i>	
ЗНАЧАЈ ИЗРАДЕ БАЗА ПОДАТАКА О УКРАДЕНИМ КУЛТУРНИМ ДОБРИМА У ЦИЉУ СПРЕЧАВАЊА НЕДОЗВОЉЕНЕ ТРГОВИНЕ ПРЕКО ИНТЕРНЕТА / IMPORTANCE OF CREATING DATABASES OF STOLEN CULTURAL GOODS FOR PREVENTION OF ILLICIT TRAFFICKING VIA INTERNET	169
<i>Драјана Столић, Тајјана Брзуловић Сјанисављевић</i>	
ДИГИТАЛНИ РЕПОЗИТОРИЈУМ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ – RHAIDRA: ПРАВНИ АСПЕКТ / DIGITAL REPOSITORY OF THE UNIVERSITY OF BELGRADE – RHAIDRA: LEGAL ASPECT	181
<i>Јелена Машијашевић, Јоко Драгојловић</i>	
ДИГИТАЛНА АГЕНДА ЗА СРБИЈУ – ПРИОРИТЕТИ СТРАТЕШКИХ ДОКУМЕНАТА И ЗНАЧАЈ ЗА ОБЛАСТ КУЛТУРЕ / DIGITAL AGENDA FOR SERBIA – PRIORITIES OF STRATEGIC DOCUMENTS AND THE IMPORTANCE FOR CULTURE.....	193

ПРЕДГОВОР

Дигиталне технологије и интернет омогућили су потпуно нови ниво заштите културне баштине, као и нове облике доступности дигитализоване културне баштине у сврху забаве, образовања, истраживања и обављања разних послова у домену културе. Нове могућности, наравно, обилују и новим изазовима којима морамо да изађемо у сусрет. Ти изазови су техничке природе, организационе природе, научне природе, па и правне природе. Правно уређивање области дигитализације културне баштине у складу са савременим трендовима од изузетног је значаја за успех процеса дигитализације културне баштине. Нажалост правни аспекти дигитализације културне баштине већ су годинама запостављени, а процес дигитализације траје скоро двадесетак година. Недостатак правне литературе из области дигитализације културне баштине настојали смо да ублажимо објављивањем овог зборника радова са научне конференције одржане 19. октобра 2017. г. у Београду под називом „Правни аспекти дигитализације културне баштине“.

У овој књизи представљено је четрнаест рецензираних оригиналних научних радова који обухватају питања нормативног регулисања надлежности за дигитализацију културне баштине у Србији, земљама у региону и земљама Европске уније, питања међународних правних стандарда за дигитализацију културне баштине, питања судских случајева везаних за дигитализацију културне баштине и њену доступност у сајбер простору, питања заштите безбедности дигитализованих података, питања ауторских права и интелектуалне својине везаних за дигитализацију културне баштине, питања управљања колективним правима, питања проблема одговорности у процесу аутентификације уметничких дела, питања значаја израде база података о украденим културним добрима, као и нека друга правна питања везана за дигитализацију културне баштине. У књизи су представљени и неки примери из праксе, као што је то пример дигиталног репозиторија Универзитета у Београду – Phaidra.

Почетни корак у обједињавању знања из области правних аспеката дигитализације културне баштине је направљен, а надамо се да ће се истраживање у овој области наставити, да ће се резултати тих истраживања објављивати, и да ће у будућности дигитализацију културне баштине пратити адекватно уређена многобројна правна питања.

Београд, 2017.

Приређивач

Др Јелена Косић*

Милош Станић, мастер**

НАДЛЕЖНОСТИ У ПОСТУПКУ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА – УПОРЕДНОПРАВНА ИСКУСТВА

Апстракт

Посебан процес дигитализације културног наслеђа представља дуорочан пројекат за који је на националном нивоу неопходно успоставити адекватне финансијске и административне капацитете. Када су у питању административни капацитети мисли се пре свега на надлежности државних институција. Осим министарства надлежних за област културе, у том процесу је неопходно и учешће других националних институција. Како се ради о динамичном процесу, неопходна је континуирана сарадња не само институција на националном нивоу, већ и њихова сарадња са институцијама на међународном нивоу. Конкретно, у раду ће бити анализирани одредбе прописа којима су уређене надлежности различитих држава у процесу дигитализације у следећим земљама: Словенији, Хрватској, Македонији, Румунији, Бујарској и Црној Гори. Разлог због којег смо одабрали наведене земље огледа се у томе што су Словенија и Хрватска прве од некадашњих Република чланица Социјалистичке Федеративне Републике Југославије прислијиле Европској унији. Прописи Румуније и Бујарске су предмет анализе јер се ради о суседним земљама које су такође чланице наведене заједнице. Разлог за анализу прописа Републике Македоније и Црне Горе огледа се у томе што су наведене земље као и Република Србија у процесу прислијања Европској заједници. На основу упоредне анализе прописа поменутих држава могуће је дати евалуационе предлоге за унапређење националног законодавства, а којим је уређена надлежност државних органа у процесу дигитализације културног наслеђа.

Кључне речи: надлежност, државни органи, дигитализација, културно наслеђе, сарадња

1. УВОД

Од великог значаја за развој сваке земље јесте упознавање њеног становништва са властитим културним наслеђем. Како се на глобалном нивоу тежи све већем успостављању сарадње у свим областима, од значаја за

* Научни сарадник, Институт за упоредно право, Београд, e-mail: suputjelena@yahoo.com.

** Истраживач сарадник, Институт за упоредно право, Београд, e-mail: stanicmisa@gmail.com.

развој сваке земље јесте и представљање властитог културног наслеђа на светском нивоу. Један од начина за реализацију наведеног јесте његова дигитализација, а која захтева постојање адекватних финансијских и институционалних капацитета. Наведени капацитети морају да имају законски основ, односно неопходно је да се одреди надлежност у оквиру овог процеса. То је и тема овог рада. Но, пре него што пређемо на анализу надлежности у овој материји, неопходно је прво да се одреди, шта је дигитализација, а затим и да се види шта је њена сврха.

Према Мериам – Вебстеровом речнику прва позната употреба речи дигитализовати датира још из 1953. године. Данас та реч значи „претварање аналогних информација у било ком облику (текст, фотографије, глас, итд.) у дигитални облик и то са електронским уређајима (скенери, камере, итд.), на тај начин да се информације могу обрадити, чувати и пренети преко дигиталне опреме и мрежа.¹ Укратко, дигитализација се односи на поступак превођења аналогног садржаја у дигиталну верзију. То значи да се различите садржајне форме информација (слика, текст, звук) претварају уз помоћ дигиталне опреме и рачунарске периферије у бинарни код, односно дигиталне податке.² Дигитализација културне и научне баштине је „процес претварања физичких књига, периодике, научних радова у дигиталне или електронске слике путем скенирања“.³

Процес дигитализације се развио захваљујући снажном и динамичном развоју модерне технологије и науке у другој половини 20. века и почетком 21. века, а пре свега изузетно ефикасном и непрестаном развоју рачунарства и информатике. Он је одређен као битан вид заштите културне грађе. Дигитализација културне грађе, а нарочито писане, прихваћена је као најбољи и најефикаснији процес заштите културне баштине на светском, регионалном и националном нивоу. Поред заштите изворне грађе једна од великих предности дигитализације је повећање доступности грађе у дигиталном облику на добробит како културне тако и свеопште јавности. Поступком дигитализације се значајно повећава даље умрежавање, те повећање и поједностављење услуге корисницима.⁴ Овај процес доприноси чувању културне баштине од заборављања и омогућава да се она учини доступном генерацијама које долазе.⁵

1 K. Sotirova *et al.*, Digitisation of Cultural Heritage-Standards, Institutions, Initiatives, <http://www.math.bas.bg/infres/book-ADCH/ADCH-ch1.pdf>, 26; BusinessDictionary, <http://www.businessdictionary.com/definition/digitisation.html>, 15.07.2017.

2 Д. Клинички, Дигитализација у служби очувања и промовирања културне баштине, <http://povijest.net/digitalizacija-u-sluzbi-ocuvanja-i-promoviranja-kulturne-bastine/>, 15.07.2017.

3 О. Настих, „Појам и значај дигитализације културне и научне баштине“, *Дигитализација културне и научне баштине, универзитетски репозиторијум и учење на даљину*, тематски зборник у 4 књиге, књига 1, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Вичита Универзитет Емпорија, Народна библиотека Србије, Београд 2012, 111.

4 *Ibid.*

5 A. Marinković *et al.*, „European policy on digitisation of cultural heritage from 2005. onwards“, *Law and Politics*, Vol. 14, 1/2016, <http://casopisi.junis.ni.ac.rs/index.php/FULawPol/article/view/1746/1175>, 97.

На светском нивоу се дигитализацији културног наслеђа поклања велика пажња, а основ су тзв. смернице за уређивање наведене области садржане у UNESCO конвенцији, као и конвенције и директиве Европске уније. За нашу земљу, а имајући у виду настојања да Република Србија постане члан Европске уније, нарочито су важна настојања у њеном оквиру. Генерално гледано, можемо да кажемо да се у оквиру Европске уније значајна пажња посвећује процесу дигитализације,⁶ у циљу што ефикаснијег стварања модерног информационог друштва, друштва знања и прогреса заснованог на савременим технологијама.⁷ Основа за координацију дигитализације политика и програма у Европској унији су тзв. принципи из Лунда⁸ и то са примарним нагласком на одређењу и успостави механизма координације политика и програма дигитализације на нивоу културних садржаја и понуда. Поред тога, ваљало би да се поред Лундског акционог плана, помене и Пармска повеља, која се примењује у оквиру акционог плана из Лунда.⁹ Све наведено довело је до усвајања, од стране Европског парламента и Савета Европе, Програма eContentplus у марту 2005. године, чији је циљ повећање доступности и искористивости дигиталних садржаја широм Европе. Финални продукт целокупног ангажмана на дигитализацији културног наслеђа Европе остварен је и видљив у оквиру пројекта Europeana¹⁰ те истоименог портала путем којег је свечано у новембру 2008. светској јавности представљено фасцинантно културно благо Европе у дигиталној форми.¹¹

Сумарно посматрано, дигитализација културне баштине има два основна корисна својства. Прво, она представља вид заштите културне баштине, њено ефикасно чување за генерације које долазе. Друго, она је и један од начина представљања културне баштине неког подручја, кроз сталну доступност њеног садржаја.¹² Имајући у виду друго корисно својство, можемо и да констатујемо да је сам процес дигитализације културне баштине пре свега од великог значаја за унапређење туризма једне земље, а самим тим и развој националне привреде. Путем дигитализације културне баштине могуће је стећи увид у културно благо на националном нивоу, а самим тим и пожелети да се посете дестинације на којима се налазе значајни споменици културе.

6 У периоду од 2005. до 2014. године усвојени су бројни акти који се односе на процес дигитализације културне баштине., *Ibid.*

7 Д. Клиничћ.

8 *Informacijska podpora varstvu kulturne dediščine v okviru novega Zakona o varstvu kulturne dediščine*, Urbanistični institut Republike Slovenije, Ljubljana 2005, 26.

9 D. Seiter-Šverko, „Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe i projekt 'Hrvatska kulturna baština'“, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 2/2012, 4, [https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1419/vbh/God.55\(2012\)](https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1419/vbh/God.55(2012)), 14.07.2017.

10 Europeana портал, <http://www.europeana.eu/portal/en>, 14.07.2017.

11 Д. Клиничћ.

12 О. Настић, 111.

2. ОЧУВАЊЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ И ОСТВАРИВАЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА

Културна права представљају посебну категорију људских права.¹³ Културни релативизам претпоставља да различита друштва поштују и уважавају разноврсне традиционалне вредности, зависно од културних модела којима припадају, па се стога и схватање људских права веома разликује због различитих културних перцепција.¹⁴ Међутим, не постоји само разлика око поштовања различитих културних вредности у различитим регионима света или политичким системима, већ и у оквиру једне државе.¹⁵

Међународним документима дефинисана су културна права. Тако према Међународном пакту о економским социјалним и културним правима, она обухватају: право на учешће у културном животу, право на уживање резултата научног напретка и право на заштиту моралних и материјалних интереса аутора научних и уметничких дела.¹⁶ Осим тога, веома важан аспект културних права јесте и право на заштиту културног идентитета мањинских група.¹⁷ Имајући у виду наведено, може се закључити да поступком дигитализације културног наслеђа, држава подстиче учешће појединаца у културном животу. На тај начин она помаже и очувању културног наслеђа, али и доприноси упознавању не само са властитом културом, већ омогућава и упознавање других са националним културним наслеђем. То може значајно да допринесе међусобном разумевању различитих култура. Стога, како би се подстакло приступ култури у „ери дигитализације“, држава настоји да омогући појединцима коришћење производа своје и сваке друге културе.¹⁸ Међутим, право на учешће у културном животу губи

13 В. Димитријевић *et al.*, *Међународно право људских права*, Београдски центар за људска права, Београд 2007, 324.

14 *Ibid.*, 325.

15 *Ibid.*

16 Члан 15. Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима, наведено према В. Димитријевић *et al.*, 326. Према наведеном члану, државе уговорнице су у обавези да признају свакоме право да учествује у културном животу, да ужива благодети научног напретка и његове примене, да се користи заштитом моралних и материјалних интереса који проистичу из било ког научног, књижевног или уметничког производа чији је он творац. Потписивањем Пакта, државе уговорнице су се и обавезале да признају благодети које треба да произађу из помагања и развоја међународних веза и сарадње у области науке и културе. Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима усвојен је 16. децембра 1966. године Од стране Социјалистичке Републике Југославије, он је ратификован 1971. године Законом о ратификацији Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима (*Сл. лист СФРЈ* (Међународни уговори), бр. 7/1971)).

17 Члан 27. Међународног пакта о грађанским и политичким правима, наведено према В. Димитријевић *et al.*, 326. Према наведеном члану, у државама у којима постоје етничке, верске или језичке мањине, лица која припадају тим мањинама не могу да буду лишена права да имају у заједници са другим члановима своје групе, свој сопствени културни живот, да исповедају своју сопствену вероисповест и обављају верске дужности, или да употребљавају свој сопствени језик.

18 В. Димитријевић *et al.*, 330.

смиао ако култура стагнира или пропада. Због тога свака држава мора да подстакне очување и развој културе.¹⁹

Када су у питању културна права, треба имати у виду да не постоји усаглашена листа културних права, већ се на основу анализе међународних инструмената закључује шта све спада у појединачна права. Тако се осим наведених, под културним правима може сматрати и право на културно наслеђе. Наведено право подразумева уживање и заштиту од уништења и нелегалног присвајања културног наслеђа на националном и међународном нивоу. Право на културно наслеђе је признато Конвенцијом о заштити културних добара у случају оружаног сукоба из 1954. године. Међутим, она садржи одредбе којима је уређена заштита покретне и непокретне имовине од непроцењиве вредности и предвиђа обавезу њеног чувања за обе ратујуће стране.²⁰ Културно наслеђе се помиње и у Конвенцији о заштити светске културне и природне баштине из 1972. године. Њом је дефинисана међународна заштита светске баштине као успостављање система међународне сарадње и помоћи у смислу очувања и идентификовања те баштине.²¹

Динамика поступка дигитализације културног наслеђа зависи од мера које се предузимају на националном нивоу. Како је пројекат дигитализације дуготрајан процес, неопходно је најпре стратегијом дефинисати како дугорочне приоритете, тако и капацитете за реализацију поступка. Затим, је потребно донети адекватне правне акте којима ће бити дефинисана надлежност институција у поступку дигитализације. Те мере представљају само основ за њено спровођење, док успешност поступка дигитализације, зависи пре свега од активности које ће институције континуирано спроводити у наредном периоду, путем сарадње како на националном, тако и на међународном нивоу.

3. СЛОВЕНИЈА

У Републици Словенији је усвојен Закон о заштити културне баштине,²² према чијим су решењима надлежности за заштиту културне баштине подељене. То је учињено, а имајући у виду поделу културне баштине коју чини законодавац на непокретну, покретну и нематеријалну културну баштину. Тако је Завод за заштиту културне баштине²³ Словеније надле-

19 В. Димитријевић, М. Пауновић у сарадњи с В. Ђерићем, *Људска љубав*, Београдски центар за људска права, Досије, Београд 1997, 387.

20 М. Пауновић, Б. Кривокапић, И. Крстић, *Основи међународних људских љубави*, Мегатренд универзитет, Београд 2007, 282.

21 *Ibid.*

22 Закон о заштити културне баштине (Zakon o varstvu kulturne dediščine), *Uradni list RS*, br. 16/08, 123/08, 8/11, 90/12, 111/13, 32/16, <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4144>, 18.07.2017.

23 Сајт Завода за заштиту културне баштине Словеније (Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije), <http://www.zvkds.si/sl>, 28.06.2017.

жан за заштиту непокретне културне баштине, док су за заштиту покретне културне баштине надлежни овлашћени државни музеји, народна и универзитетска библиотека. За заштиту нематеријалне културне баштине надлежни су координатор заштите нематеријалне културне баштине, као и државни и овлашћени музеји, односно заводи.²⁴

Улога Министарства културе огледа се у томе што министар одређује заједничке стандарде и циљеве у поступку чињења доступним јавности дигиталног материјала који се тиче културног наслеђа.²⁵ Поред тога, регистар културне баштине води надлежно министарство, док су наведене надлежне установе, а укључујући библиотеке и архиве, дужни да воде податке о културној баштини у облику и на начин који дозвољава јавно приказивање дигиталног материјала,²⁶ те да достављају Министарству податке битне за вођење регистра. Министар за културу је на основу члана 67. и 72. Закона, донео Правилник о регистру културне баштине, којим се прецизније одређују услови и поступци вођења регистра, односно и сам поступак дигитализације културне баштине.²⁷ На основу Правилника се успоставља средишњи портал културне баштине Словеније који води надлежно министарство. Оно је надлежно за прикупљање свих података, који се објављују на средишњем порталу. Тај портал је повезан са одговарајућим регистрима других земаља.²⁸ Ова решења се конкретизују чланом 13. Правилника којим се иначе регулише јединствен приказ јавне дигиталне грађе културне баштине. Техничка правила о вођењу дигиталног регистра културне баштине заједно доносе Министарство, Народна универзитетска библиотека, Архив Републике Словеније, те их објављују на порталу регистра.²⁹

4. ЦРНА ГОРА

У Црној Гори, према Закону о заштити културних добара културно добро је свако непокретно, покретно и нематеријално добро за које је, у складу са законом, утврђено да је од трајног историјског, уметничког, научног, археолошког, архитектонског, антрополошког, техничког или другог друштвеног значаја.³⁰ Циљеви заштите културних добара су, између осталог, очување и унапређење културних добара, те њихово преношење

24 Чл. 3, 98. Закона о заштити културне баштине (*Zakon o varstvu kulturne dediščine*).

25 *Ibid.*, чл. 72.

26 *Ibid.*, чл. 70.

27 Правилник о регистру културне баштине (*Pravilnik o registru kulturne dediščine*), *Uradni list RS*, br. 66/09. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV9583>, 18.06.2017.

28 *Ibid.*, чл. 11.

29 *Ibid.*, чл. 15.

30 Чл. 2. Закона о заштити културних добара, *Сл. лист Црне Горе*, бр. 49/10 од 13.08.2010, 40/11 од 08.08.2011.

будућим генерацијама у аутентичном облику, уз обезбеђивање услова за опстанак културних добара и за очување њиховог интегритета.³¹

Управне и са њима повезане стручне послове на заштити културних добара врши орган управе надлежан за заштиту културних добара, док стручне послове на заштити културних добара, који нису у надлежности управе, могу да врше правна и физичка лица која испуњавају услове за обављање конзерваторске, музејске, библиотечке, архивске и биоскопске делатности, у складу са Законом.³² У складу са тим, у Црној Гори је формирана Управа за заштиту културних добара.³³ За праћење стања културних добара и активности на њиховој заштити Управа успоставља и води информациони систем културних добара, којим се обезбеђује база релевантних података о културним добрима, централно информационо повезивање јавних установа за заштиту културних добара и других правних и физичких лица овлашћених за вршење послова заштите на одређеним врстама културних добара, информационо повезивање са надлежним органима државне управе и локалне управе и одговарајућим органима других држава и међународних организација, јавна доступност свеобухватним и тачним информацијама о културним добрима и њиховој заштити. Документовање културних добара врши се изградом докумената у аналогној и електронској форми и успостављањем и вођењем информационог система.³⁴

У оквиру Управе постоји и Сектор за успостављање заштите културних добара који врши послове који се односе на, између осталих, документовање и евидентирање културних добара, успостављање трајне заштите културних добара, формирање досијеа културних добара, успостављање и вођење Регистра културних добара, у аналогној и електронској форми, те успостављање и вођење информационог система културних добара и његово повезивање са другим одговарајућим информациононим системима.³⁵

Слично као и у Словенији, Министарство културе је донело Правилник о регистру културних добара.³⁶ Сходно Правилнику, регистар је јавна евиденција коју води орган управе надлежан за заштиту културних добара, односно Управа, тј. Сектор за успостављање заштите културних добара и то у електронској и аналогној форми. Унос података обухвата уношење податка у аналогном и дигиталном облику, а електронски запис је збирка података о културном добру у дигиталном облику.³⁷

31 *Ibid.*, чл. 4.

32 *Ibid.*, чл. 8.

33 Сајт Управе за заштиту културних добара, <http://www.uzkd.mku.gov.me/naslovna>, 14.07.2017.

34 Чл. 70, 71, 72. Закона о заштити културних добара.

35 Сајт Управе за заштиту културних добара, http://www.uzkd.mku.gov.me/organizacija/Sektor_z_a_uspostavljanje_zastite_kulturnih_dobara, 15.07.2017.

36 Правилник о регистру културних добара, *Сл. лист Црне Горе*, бр. 19/11.

37 *Ibid.*, чл. 2. и 4.

5. МАКЕДОНИЈА

У Републици Македонији усвојен је Закон о заштити културног наслеђа.³⁸ Законом је предвиђено да је основни циљ заштите стварање што повољнијих услова за опстанак културног наслеђа, те задржавање интегритета свих података које оно носи у себи, са крајњим циљем да се пренесе будућим генерацијама.³⁹ Управне и одређене стручне радове на заштити културног наслеђа врше Министарство културе и Управа за заштиту културног наслеђа, као орган у саставу Министарства културе, док заштиту архивске грађе врши Државни архив Републике Македоније.⁴⁰

У оквиру Управе за заштиту културног наслеђа постоји Сектор за регистрацију, катастар, дигитализацију културног наслеђа и ИТ, док у оквиру сектора постоји Одељење за дигитализацију културног наслеђа и информатичких технологија.⁴¹ Важно је и да се напомене да је у Македонији 2008. године⁴² формиран Регионални центар за дигитализацију културног наслеђа, а у оквиру Управе за заштиту културног наслеђа. Преко Регионалног центра настоји се да се дигитализује читав корпус података о македонском културном наслеђу, те да се архивирају и систематизују сва документа о културним добрима.⁴³

Иначе, од 2008. па до 2016. године дигитализовано је 340.358 различитих докумената који се односе на македонско културно наслеђе у оквиру неколико установа.⁴⁴ У Македонији је створен и Национални информатички систем за културно наслеђе. Портал Националног информатичког система за културно наслеђе омогућава преглед културног наслеђа Републике Македоније, са циљем приказивања података о културном наслеђу пред широм јавношћу, а такође и у електронском облику за будуће генерације.⁴⁵

6. ХРВАТСКА

Дигитализација у Републици Хрватској је започета деведесетих година прошлог века, а обележја су јој била фрагментираност пројеката, мала

38 Закон о заштити културног наслеђа (Закон за заштита на културното наследство), *Службен весник на РМ*, бр. 20/04, 71/04, 115/07, 18/11, 148/11, 23/13, 137/13, 164/13, 38/14, 44/14, 199/14, 104/15, 154/15, 192/15, 39/16.

39 *Ibid.*, чл. 4.

40 *Ibid.*, чл. 8.

41 Сајт Управе за заштиту културног наслеђа, <http://uzkn.gov.mk/mk/%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0/>, 30.06.2017.

42 Сајт Владе Републике Македоније, <http://arhiva.vlada.mk/?q=node/181>, сајт Утринског весника, <http://www.utrinski.mk/?ItemID=86C7D4D21B4EBD4B89859F574AD12DBB>, 30.06.2017.

43 МКД, <http://www.mkd.mk/kultura/digitalizirani-se-nad-340000-dokumenti-za-makedonsko-to-kulturnoto-nasledstvo>, 30.06.2017.

44 *Ibid.*

45 Портал Националног информативног система за културно наслеђе, <http://www.niskn.gov.mk/>, 30.06.2017.

грађа, недостатак стратегије и средстава финансирања.⁴⁶ Са друге стране, као „млада“ држава чланица Европске уније, Хрватска је имала прилику да искористи искуства других земаља, користећи њихову најбољу праксу, те да је примени у процесу дигитализације културног наслеђа.⁴⁷ Конкретније, на нивоу Хрватске у складу са европским директивама систематски и плански се кренуло у процес дигитализације културне заоставштине на основу Националног програма дигитализације архивске, библиотечке и музејске грађе и пројекта Хрватска културна баштина.⁴⁸ Прецизније, тек је на основу Националног програма покренут пројекат дигитализације Хрватска културна баштина, чији је оснивач Министарство културе, а који као пилот-пројекат служи као пример за све друге активности у процесу дигитализације културне баштине. Веома је битно да се нагласи да је тек овим стратешким документом по први пут омогућено да се у државном буџету предвиде знатнија финансијска средства за дигитализацију културне баштине.⁴⁹

Сврха наведеног програма и пројекта је могућност да се лако доступним учине скупови дигиталних збирки препознатљивог и национално вредног садржаја те да се кроз заједнички и усаглашен рад са заинтересованим странама јача институционална способност културних установа.⁵⁰ Оснивач програма је Министарство културе, док су поред њега носиоци програма Национална и универзитетска библиотека, Хрватски државни архив и Музејски документацијски центар, а на основу споразума о сарадњи који је потписан марта 2007. године.⁵¹ Конкретно, а када је реч о надлежностима на подручју дигитализације културне баштине у Хрватској, требало би да разликујемо четири основне делатности и то библиотекарску, архивску, музејску и конзерваторско – рестаураторску. Оне се све баве прикупљањем, обрађивањем, истраживањем, похрањивањем, заштитом културне баштине, а свака у свом пољу делатности.⁵² Тако је за јавне

46 D. Seiter-Šverko, 6.

47 European Commission, *Cultural heritage, Digitisation, online accessibility and digital preservation, Report on the implementation of the Commission Recommendation 2011/711/EU 2013–2015*, june 2016, 72, http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2016-43/2013-2015_progress_report_18528.pdf, 15.07.2017.

48 D. Klinčić, Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe, Zagreb 2006, http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/Nacionalni_program_digitalizacije_arhivske_knji%C5%BEeni%C4%8Dne_muzejske_gra%C4%91e.pdf, 15. 07. 2017. European Commission, 19.

49 Сајт Министарства културе Републике Хрватске, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=2727>, 18.07.2017.

50 D. Klinčić, Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe, Zagreb 2006.

51 Breza Salamon-Cindori, Marko Tot, Daniela Zivkovic, *Digitisation: Challenges for Croatian Museums, Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*, 2014, http://www.qqml.net/papers/March_2014_Issue/317QML_Journal_2014_SalamonCindoriTotZivkovic_213-220.pdf, 12.07.2017; Национални програм дигитализације архивске, књижничне и музејске грађе.

52 D. Seiter-Šverko, L. Križaj, „Digitalizacija kulturne baštine: Od trenutne situacije prema nacionalnoj strategiji“, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 2/2012, 32.

библиотеке надлежно Министарство културе, док је за школске, универзитетске и научне библиотеке надлежно Министарство науке и образовања. Централна библиотека хрватскога библиотечког система је Национална и универзитетска библиотека у Загребу.⁵³ На подручју музејске делатности надлежни су Музејски документацијски центар и Министарство културе, док је архивска делатност у надлежности Министарства културе, при којем делује Хрватско архивско веће. На крају, конзерваторско-рестаураторска делатност је у надлежности Хрватског рестаураторског завода.⁵⁴

На основу поменутог пројекта сачињен је и портал Хрватска културна баштина, у оквиру *Kultura.hr*, и место је преко којег је осигуран приступ и претраживање постојећих дигиталних збирки или оних које ће бити израђене у оквиру националног пројекта Хрватска културна баштина.⁵⁵ Када је о конкретним достигнућима реч, поменућемо да се вишегодишњи рад на дигитализацији културног садржаја огледа у достигнућима хрватских музеја, библиотека и архива који су од 2007. дигитализовали више од 300.000 страница књига, 50.000 страница часописа, 70 сати звучних записа, 200.000 страница новина, 60.000 фотографија те 5.000 јединица документацијског – архивског садржаја.⁵⁶ Такође, Хрватска подржава два главна пројекта дигитализације у вези са електронском књигом и е-објављивањем. Прво, то је ToolBook (<https://lubraru.toolbook.com/>) која је једна од првих eLibraries на свету, преко које корисник може да приступи атрактивној понуди од преко 800 најновијих наслова у Хрватској. Друго, ту је и eЛектире (<http://lektire.skole.hr/>), нови некомерцијални пројекат, чија је сврха пружање обавезног школског читања у електронском облику, уз слободан приступ свим хрватским ученицима, студентима и наставницима.⁵⁷

7. РУМУНИЈА⁵⁸

У Румунији су различите институције укључене на непосредан или посредан начин у процес дигитализације почев од Министарства културе и културне баштине, преко различитих универзитета, факултета, патријаршије, института и музеја.⁵⁹ Министарство је надлежно за спровођење

53 *Ibid.*, 33.

54 *Ibid.*, 36–37.

55 D. Seiter-Šverko, 8.

56 D. Klinčić, Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe, Zagreb 2006.

57 European Commission, 41.

58 Приликом истраживања Румуније, аутори су се суочили са тешкоћом која се огледала кроз недоступност одговарајућих правних аката на енглеском или неком другом језику којим се они служе.

59 Heritage portal, <http://www.heritageportal.eu/Resources/EU-Countries/Romania.html>, 12.07.2017.

стратегија и других политика у области културног наслеђа. Нарочито је од 2016. године акценат стављен на процес дигитализације.⁶⁰ То је и очекивано, јер је ова земља дигитализацију унела у своју Националну стратегију за дигиталну агенду,⁶¹ коју је тамошња влада усвојила у априлу 2015. године. Такође, Националним програмом за конкурентност предвиђено је да се издвоји више од 11 милиона евра за „е-културу“ за период 2016–2020. године, што укључује развој онлине платформе за прикупљање и излагање дигиталних културних ресурса, са циљем дигитализације једног милиона предмета културне баштине.⁶²

Пре тога, почевши од 2007. године, Министарство културе и националне баштине покренуло је предлог за развој јавне политике која се односи на дигитализацију националних културних ресурса и реализацију пројекта развоја дигиталне библиотеке Румуније. Министарство културе и националне баштине идентификовало је неколико најважнијих пројеката за дигитализацију културне баштине. Почевши од новембра 2009. године, Румунско друштво за радио-дифузију почело је да развија програм за дигитализацију писаних докумената и снимљене звучне архиве од 1928. године, којем се може приступити на интернету по приступачној цени. Актуелни програм инициран од стране Министарства културе и националне баштине у партнерству са ИРЕКС и ЕОС (Едукација за отворено друштво) фондацијама је Библионет пројекат који има за циљ развој савременог система јавних библиотека у Румунији. Важан програм је и INFOCARTE (Румунске књиге у штампи) – први онлине каталог за Издавачко тржиште у Румунији, који је покренут у марту 2010. године. Пројекат је покренуло Удружење издавача Румуније и добило је за то велику похвалу од Фонда за централну и источну Европу источноевропских књига пројеката (СЕЕВР) у Амстердаму.⁶³

8. БУГАРСКА

У Бугарској постоји преко 5 милиона објеката културног и научног наслеђа.⁶⁴ Међутим, Бугарска се суочавала са бројним дилемама у процесу дигитализације културне баштине.⁶⁵ У овој земљи још увек не постоји

60 <http://culture360.asef.org/organisation/ministry-of-culture-and-religious-affairs-romania/>, 12.07.2017.

61 European Commission, 11.

62 *Ibid.*, 12.

63 Compendium, Cultural policies and trends in Europe, Country profile Romania, Council of Europe/ERICarts, 13. izdanje, 2012, http://www.culturalpolicies.net/download/romania_072012.pdf, 34, 15.07.2017.

64 M. Dobreva, N. Ikonov, *Scientific Heritage in Bulgaria Makes First Digital Steps*, Proceedings ELPUB2007 Conference on Electronic Publishing – Vienna, Austria – June 2007, http://elpub.scix.net/data/works/att/162_elpub2007.content.pdf, 270, 15.07.2017.

65 *Ibid.*

јасан план на нивоу целе земље о томе како ће се већ дигитализовани објекти очувати и бити доступни дугорочно. Стога не постоји ни национална стратегија дигитализације културног наслеђа, односно национална стратегија за заштиту културног наслеђа.⁶⁶ Такође, проблем је и недостатак финансијских средстава која културне институције немају, а како би спровели овај процес.⁶⁷ Бугарско Министарство културе намерава да покуша да добије средства у оквиру програма „Добро управљање 2014–2020“ и то у износу од 6 милиона евра за дигитализацију бугарског покретног и непокретног културног наслеђа.⁶⁸

Када је о надлежностима реч, од усвајања Закона о културном наслеђу,⁶⁹ Министарство културе је практично „кровни“ државни орган, чија је надлежност усмеравање и надзор у процесу заштите културног наслеђа и у оквиру тога и дигитализације. Чланом 4. Закона се предвиђа да је поступак заштите културног наслеђа у надлежности Министарства културе у сарадњи са релевантним и надлежним државним органима, као и органима локалне самоуправе, те са Светим синодом Бугарске православне цркве, као и са представницима других религија и представницима цивилног друштва. Чланом 11. Закона се проширује круг надлежних за спровођење заштите културне баштине, те се предвиђа да су то и музеји и друге културне организације, односно установе. Као што смо већ поменули, проблем је што Бугарској недостаје јасан концепт у овој области, те у том смислу још увек не постоји ни јединствени регистар.⁷⁰

9. ЗАКЉУЧАК

Видели смо да је процес дигитализације културног наслеђа сложен, али и неопходан. Јасно је да његова сложеност изискује добру организацију, обучен кадар, техничко-технолошку основу, теоријско и методолошко знање, временски оквир за његову реализацију и знатна финансијска средства.⁷¹ Чини нам се да је скоро немогуће да цео овај процес спроведе један

66 Heritage portal, <http://www.heritageportal.eu/Resources/EU-Countries/Bulgaria.html>, 14.07.2017.

67 European Commission, Cultural heritage, Digitisation, online accessibility and digital preservation, Report on the implementation of the Commission Recommendation 2011/711/EU 2013–2015, 60.

68 *Ibid.*, 19.

69 Закон о културној баштини (Cultural heritage act), Prom. SG. 19/13 Mar 2009, amend. SG. 80/9 Oct 2009, amend. SG. 92/20 Nov 2009, amend. SG. 93/24 Nov 2009, amend. SG. 101/28 Dec 2010, amend. SG. 54/15 Jul 2011, amend. SG. 15/21 Feb 2012, amend. SG. 38/18 May 2012, amend. SG. 45/15 Jun 2012, amend. SG. 77/9 Oct 2012, amend. SG. 82/26 Oct 2012, amend. SG. 15/15 Feb 2013, amend. SG. 66/26 Jul 2013, amend. SG. 98/28 Nov 2014, amend. and suppl. SG. 16/26 Feb 2016, amend. and suppl. SG. 52/8 Jul 2016, suppl. SG. 74/20 Sep 2016, <http://mc.government.bg/page.php?p=289&s=0&sp=0&t=0&z=0>, 14.07.2017.

70 S. Dimitrova-Sotirova, Digitisation of natural and cultural heritage in Bulgaria, Interreg Europe, European Union, European Regional Development Fund, 06.09.2016, https://www.interregeurope.eu/fileadmin/user_upload/tx_tevprojects/library/1-Current%20state%20of%20digitisation%20in%20Bulgaria_01.pdf, 14.07.2017.

71 B. O. Настић, 118–119.

државни орган или каква установа. Као што смо и видели, према решењима у поменутих земљама, најчешће постоји један орган који је „кровни“, а то је министарство културе или друга министарства у оквиру њихових надлежности. У оквиру министарстава формирају се посебне управе за заштиту и дигитализацију културног наслеђа, те се у оквиру њих и воде одговарајући регистри. Делује сасвим сувисло да се процес дигитализације у овом делу централизује и да се у оквиру министарстава формирају посебне организационе јединице, односно управе, а како би се постигао и довољан степен специјализације. Након тога, видели смо да се конкретни кораци током самог процеса предузимају више или мање координисано од стране одговарајућих установа, као што су библиотеке, музеји, архиви и слично, све у зависности о каквој се конкретно културној баштини ради.

Jelena Kostić, PhD

Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade

Miloš Stanić, M.A.

Research Associate, Institute of Comparative Law, Belgrade

COMPETENCES OF STATE AUTHORITIES DURING CULTURAL HERITAGE'S DIGITISATION PROCEDURE – EXPERIENCES FROM THE COMPARATIVE LAW

Summary

The procedure of cultural heritage digitisation is a long time project for which an adequate financial and administrative capacities at state level should be established. As a matter of fact, this process is quite dynamic and that's why the permanent institutional cooperation not only at national, but also at international level is needed. Some countries started earlier with this process. Bearing in mind the fact that this is one of the conditions for states which try to become EU members, the aim of this paper is to present and to compare the legal solutions regarding competences of state authorities within this process, and to point out their advantages and disadvantages. These countries are chosen: Slovenia, Croatia, Bulgaria, Romania, Macedonia and Montenegro. They are all selected by authors, because they all were ex-communist countries. Between them, Slovenia and Croatia are the very first ex-members of ex-Yugoslav Federation which became EU members. Legal solutions regarding this topic in Bulgaria and Romania are interesting for us, because they are at the same time our neighbours and EU members. Macedonia and Montenegro are picked up because, these countries are in the EU accession process, as well as Serbia is. Based on comparative analyses of legal solutions in countries which are already mentioned it is possible to deliver some suggestions how we could ameliorate national legislative framework in this specific field. That is the main benefit of the comparative method, and the main goal of this paper. In that way, the authors want to provide a modest contribution to the knowledge of this subject. This knowledge could gain an importance, not only regarding Serbia's striving to become EU member, but also in setting up an adequate legal framework in Serbia in this very important field for every country.

Keywords: competences, state authorities, digitisation, cultural heritage, cooperation